

Bíróságok Napja 2020. július 15.

Tisztelt Kollégák!

Lassan lezárul az első évtized az Alaptörvény hatályba lépése óta. Az elmúlt években a „Bíróságok Napja” alkalmain Önökkel megosztott gondolatok feltehetően jól mutatják azokat a törekvéseket, amelyek a bíróságok működését jellemezték, ezért köszöntöm első részében ezekből a gondolatokból idézek.

I.

2012-ben arról szóltam, hogy nemcsak az ítélkező bírót, hanem a bírósági igazgatást is meg kell óvni az oda nem illő befolyásolás lehetőségétől, és hogy a világon létező többféle igazgatási modell ellenére nagy jelentőségű, hogy a bírói kar részt vehet-e az őt érintő döntések meghozatalában, bírói testületei révén.

2013-ban arra hívtam fel a figyelmet, hogy az új anyagi kódexek kihathatnak az egyes bírósági szintek közötti ügyterhelésre, felvethetik a hatásköri és illetékességi szabályok felülvizsgálatát. Beszámoltam arról, hogy az új Büntető törvénykönyv alapján megtörtént a régi Btk. alapján hozott jogegységi aktusok felülvizsgálata, és a jogos védelem új szabályainak megfelelő, korszerű iránymutatások születtek.

2014-ben megkezdődött az új büntetőeljárás és polgári perrendtartás törvény kodifikációja, és elemeztem az Alkotmánybíróságnak a jogállami működés követelményrendszere meghatározása körében kifejtett tevékenységét. Szóltam arról, hogy jogegységi határozatok születtek a devizakölcsön-szerződések érvényességével kapcsolatban, elkészült a Kúria középtávú intézményi stratégiája, kiépült a kúriai joggyakorlat-elemzés rendszere, és köszönetet mondtam az Országos Bírósági Hivatal erőfeszítése miatt, amely nagymértékben segítette elő a Kúria eredményes tevékenységét.

2015-ben beszéltem a bennünket terhelő feladatról és a nyugodt öntudatról. Günther Antal volt kúriai elnököt idéztem:

„Kicsiny, nem gazdag és Európa államai között magunkra utalt nemzet vagyunk. Ezt a társadalmat csak az egységes jogtudat erejével lehet és azért azzal kell együtt tartani és minden veszedelemmel szemben megedzeni. Nem szabad tehát, hogy a bíróság nálunk a nemzet testétől különvált hatalmi intézmény legyen, melynek összes feladata abban merül ki, hogy jogokat vesz el, vagy jogokat juttat, büntet, vagy felment, mint valamely magasabbfokú rendet teremtő hatóság, mely a béke megzavarását nem tűri, s a jogot formailag érvényre juttatja az egymással tülekedő felek között. Ennél sokkal többet követel a magyar bírótól ez a hivatás...”

A bíró „...a törvények alkalmazásánál mindig a szabadabb szellemi tevékenység útján haladt és lelkiismeretesen vizsgálva a pör összes körülményeit, a szabad mérlegelés segítségével állapította meg az osztó igazságot. [...]”

„...a jogelvek alkalmazásánál őrizkednünk kell a szigorú következetességtől. Mert a jogtudomány nem gépies tudomány, hanem gyakorlati élettudomány. A jogelveket tehát nem szabad úgy kezelni, mint a számtételeket, nem szabad elválasztani az indítóokoktól, melyek azokat igazolják. Alkalmazni a szabályt, a nélkül, hogy okszerű létalapjuk lenne, annyi, mint rosszul alkalmazni, annyi, mint azt megsérteni. [...]”

2016-ban a változásokhoz való alkalmazkodás fontosságát hangsúlyoztam, felvetve a kérdést: milyen konkrét előnyöket tudunk nyújtani a társadalomnak, és vajon melyek lesznek a jövő állampolgárainak elvárásai a bíróságokkal szemben – egyáltalán akarnak-e bíróságokhoz fordulni a problémáikkal? Felhívtam a figyelmet arra, hogy a mindennapos működés során az összetett problémák megoldásának feladata háttérbe szorulhat a bírói létezés-működés örömeivel szemben, ezért arra kell törekedni, hogy a bírósági szervezet mint intézmény elősegítse, adjon teret az igazságosság kibontakozásának. A jogbiztonság csak az erre való törekvésből nyerheti erejét.

2017-ben a bírósági változásmenedzsment lehetőségeit elemeztem, hangsúlyozva, hogy változások mindig lesznek, mi pedig vagy megpróbálunk konstruktívan részt venni benne, vagy igyekszünk meggátolni annak bekövetkezését. Rámutattam, hogy a bonyolult helyzetek megoldása ún. kemény módszerekkel lehetséges, úgymint jól leírható cél-összefüggések keresése, az egyes problémák izolálása, számszerűsítés. Felvettem a kérdést: hogyan lehet motiválni a munkatársakat a változások támogatása érdekében? Csak a szervezet képességeinek fejlesztésével, folyamatos értékelő és elemző párbeszéddel, konstruktív belső kommunikációval. Minden változtatás sikere a változtatással szembeni ellenállás mértékén múlik.

II.

Áttérve az ez évben történt aktualitásokra, abban szeretnék segítséget nyújtani, hogy lássuk egy kicsit tágabb perspektívából a magyarországi, bírósági rendszert érintő történéseket. Hannoverben azért perelte be egy vendéglátós Alsó-Szászországot, mert a járványügyi intézkedések miatt be kellett zárnia az éttermét, és ezért kár érte. A tartományi bíróság megállapította, hogy a kártérítési igénynek nincs jogalapja.

Egy tudományos intézet 2018-ban megjelent tanulmánya szerint évente százezer szociálisan hátrányban lévő francia fiatal hagyja el idő előtt, végzettség nélkül az iskolát. Ennek okát a tanulmány készítői területi szegregációban látják. Német fiatalokat arról kérdezték, hogy az országban szociális helyzetüktől és származásuktól függetlenül azonos esélyük van-e a magas színvonalú oktatásra. A válaszadóknak csak kevesebb mint a fele válaszolt igennel.

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 65 évvel ezelőtt mondta ki, hogy alkotmányellenes a diákok szegregációja az iskolákban. Ennek ellenére friss tanulmányok mutatják, hogy például New Yorkban továbbra is fekete és fehér iskolák működnek, mert a felvételi teszteken csak azok tudnak jó eredményt elérni, akiknek van pénzük privát oktatásra.

Az észak-rajna-vesztfáliai közigazgatási felsőbíróság felfüggesztette a koronavírus terjedését megakadályozó hatósági intézkedések végrehajtását, megállapítva, hogy szükséges és lehetséges lett volna differenciáltabb szabályozás bevezetése.

A japán kormány több, mint félszáz felperesnek fizet kártérítést, mert 1996-ig szegregálta a leprabetegeket az országban annak ellenére, hogy az orvosi gyakorlat ezt már nem tartotta szükségesnek. A bírói döntés szerint a hozzátartozókat azért is hátrány érte, mert nem vették fel őket az iskolába.

Végül, néhány szóban szólnék a német szövetségi alkotmánybíróság egy döntéséről, amelyben a nemzeti alkotmányjog európai dimenzióiról folytatott vita lépett újabb szintre. A német szövetségi alkotmánybíróság már 1974-ben, majd a későbbi Solange-döntésekben is kinyilvánította, hogy fenntartja magának a jogot arra, hogy a német alaptörvénnyel szemben mellőzze az uniós jog alkalmazását. E teoretikus lehetőség valósággá vált, amikor az Európai Unió Bíróságának a PSPP program vonatkozásában hozott döntését ultra vires aktussá nyilvánította és alkalmazását mellőzni rendelte. Az ún. PSPP program olyan kötvényszerűsítést tett lehetővé, amely az eurórendszeren belül a nemzeti központi bankok között kvázi korlátlan kockázatmegosztást eredményezhet. A szövetségi alkotmánybíróság határozata szerint a szövetségi kormány, a Bundestag, illetve az alkotmánybíróság felelősséget visel az integrációs folyamatért, amelynek során fel kell lépniük az alapító szerződésekből nem következő, ultra vires aktusokkal szemben. A szövetségi alkotmánybíróság szerint az Európai Unió Bírósága nem vizsgálta megfelelően a kötvényszerűsítési program hosszú távú hatásait, illetve, hogy az Európai Központi Bank nem lépte-e túl monetáris hatáskörét. Ez önkényes jogértelmezéshez vezetett, és végső soron az Európai Központi Bankot kivonta a bírói felülvizsgálat lehetősége alól. Döntése így ultra vires jellegű, ezért a szövetségi alkotmánybíróság az abban foglalt jogértelmezést nem tartja magára nézve kötelezőnek. A döntés az európai jog vizsgálatának új szempontját veti fel a nemzeti bíróságok számára. Felveti annak lehetőségét is, hogy a nemzeti felsőbbbíróságok vizsgálják: vajon az Európai Unió Bíróságának döntése összefér-e a nemzeti alkotmányos rendelkezésekkel?

III.

Tisztelt Kollégák!

Mai ünnepi köszöntőm első részében az elmúlt évtized történéseire tekintettem vissza, míg megszólalásom második részében a bíróságokat érintő új jelenségekről számoltam be. Vallom, hogy e folyamatos kihívásnak a bírói szervezet csak úgy felelhet meg, ha a bírói függetlenséget, a szakmai igényességet és a változás iránti nyitottságot mint állandó értékeket az egymást követő generációknak mindannyian megőrizzük és továbbadjuk. Ez az, ami a bíróságot bírósággá teszi.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Dr. Darák Péter